

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΕΙΜΕΝΟΝ

Ἡ φιλολογικὴ κίνησις παρ' ἡμῖν: Ἐν ἀθηναϊκῷ μυθιστόρημα. ὑπὸ Μιχαὴλ Μητσάκη. — Τὸ Μπαί-
ροτ (ἐκ τοῦ ἡμερολογίου μου), ὑπὸ Δ. Ἡλιοπού-
λου. — Φυγή, ὑπὸ Κατοῦλου Μανδῆς. — Ἡ Φρεα-
τὺς (θεριναὶ ἀναμνήσεις), ὑπὸ Θ. Βελιαντίου. —
Ἀλφόνσου Δωδέ: Νουμάς Ρουμεστάν (μυθιστόρη-
μα) συνέχεια, μετάφρασις Κ. Ι. Πρασᾶ. — Τὸ πο-
τάμι τοῦ Χάρου (ποίημα) ὑπὸ Δ. Ι. Μάργαρη. — Εἰ-
κόνες: Νεοσοί. Ὁ Μέγας δούξ. — Ὁ Τραγουδι-
στὴς (ποίημα), ὑπὸ Δ. Ταχοπούλου. — Διάφορα Πε-
ρίεργα. — Δίημος εἴματα. — Εὐτράπελα. — Στιγμαὶ
τέρψεως. — Γράμματα.

ΕΙΚΟΝΕΣ

Ὁ ἱατρός Κῶχ — Ὁ στρατιωτικὸς ἱατρός Προῦλ,
γαμβρὸς τοῦ Κῶχ, κἀμὼν ἐνέσεις διὰ τῆς Κωχι-
νης — Ὁ μέγας δούξ — Οἱ νεοσοί. (Καλλιτεχνία.
Αντίγραφον τῆς εἰκόνος τοῦ Blame-Siebert.)

Ἡ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ ΠΑΡ' ἩΜΙΝ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΚΩΝ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

Κ. Γρηγόριος Δ. Ξενόπουλος εἶνε
ῥακύνθος νεανίας, καταγινόμενος
εἰς τὰ γράμματα. Ἰδιαιτέρως φαίνε-
ται διατεθειμένος νὰ καλλιεργήσῃ τὸ διή-
γημα καὶ τὸ μυθιστόρημα. Ἀφ' ἱκανοῦ
ἤδη γράφει πολλοῦ, ἐδημοσίευσεν δὲ
καὶ δύο-τρία ἐκτενῆ καὶ αὐτοτελῆ ἔργα,
περὶ ὧν ἔγινε κάποιος λόγος. Ἡμεῖς αὐ-
τοί, εἰς ἀθηναϊκὸν τι φυλλὸν ἐκλιπόν, τὴν
«Φιλολογικὴν (δῆθεν) Ἀκρόπολιν», ὠμιλή-
σαμεν ἄλλοτε περὶ ἐνὸς αὐτῶν, τοῦ «Ἀν-
θρώπου τοῦ Κόσμου», καὶ ὅχι δυσμενῶς.
Τὸ βιβλίον δὲν ἤξιζε τὸν κόπον. Ὡς ὑπό-
θεσις ἦτον αὐτόχρημος τερατώδης καὶ τ'
ἄλλα ἐν αὐτῷ προσόντα δὲν ἦσαν ἀρκετὰ
νὰ τὴν ἐξαγνίσουν. Ἀλλὰ τὰ ἔως τότε
γοσθέντα ὑπὸ τοῦ συγγραφέως (δικαιολο-
γημένως ἄλλως τὸ ἀφοῦ ἤρχισεν νεώτατος)
ἦσαν ὅλως παιδαριῶδη, καὶ ὁ «Ἀνθρω-
πος τοῦ Κόσμου» ἐδημειόνη κάποιαν πρόο-
δον. Ἐκτοτε ὁ νέος δὲν πολυηκούσθη οὔτε
μεταξὺ τῶν δημοσιογραφικῶν κύκλων μας
ἀκόμη, ὅτε πρό τινας ἀνεβάνη δημοσι-
εῖων δύο συγχρόνως διηγηματικὰ ἔργα,
τὴν «Μητρυῖαν» ἐν τῇ «Ἐστία» καὶ ἐπει-
τα εἰς κομψὸν φυλλάδιον, καὶ ἄλλο πολὺ
μακρότερον κατὰ τεύχη, τὸν «Νικόλαν Σι-
γαλὸν» ἀθηναϊκὸν μυθιστόρημα. Πρὶν
προχωρήσωμεν, σπεύδομεν νὰ δηλώσω-
μεν ὅτι περὶ τοῦ τελευταίου τούτου θὰ
ὀμιλήσωμεν κυρίως, καὶ τοῦτο διὰ μόνον
τὸν λόγον ὅτι χαρακτηρίζεται ὡς ἀθηναϊ-
κόν. Ἡ «Μητρυῖα» φέρει ἀπλῶς τὸν τί-
τλον «διήγημα». Καὶ εἶνε πράγματι διή-
γημα, ἀρκετὰ καλογραμμένον, μὴ ἔχον
ὅμως τὴν ἀξίωσιν ἢ ὅτι περιγράφει μίαν
περιπέτειαν συμβᾶσαν εἰς εὐαίσθητον ἑ-
φηβόν, ἀγαπῶντα κόρην τινά, ἣν ἐπίσης
ἀγαπᾷ καὶ νυμφεύεται τέλος ὁ πατὴρ του,
τὰς ὁδύνας δὲ ὑφίσταται ἐκ τούτου ὁ ἀν-
θρωπίσκος, καὶ τὴν θυσίαν τοῦ αἰσθημα-

τός του εἰς τὸ κάτω τῆς γραφῆς, ὡς καὶ
τῆς ὁμοίως ἀγαπῶσας αὐτὸν μητρυῖας,
χάριν τοῦ καθήκοντος. Ἡ ὑπόθεσις εἶνε
κοινοτάτη, τὰ ἐν αὐτῷ συμβαίνοντα ἀτε-
χνότατα καὶ ἀψύχια, ἡ ψυχολογία σαθρά,
αἱ σκηναὶ ἀνόητοι, οἱ χαρακτῆρες ψευ-
δεῖς, ἀλλ' ὅλα βεβαίως ἡμπορεῖ νὰ συγχω-
ρηθῶν εἰς τὸ δοκίμιον, χάριν τῆς μικρᾶς
ἐπιτηδεότητος ἣν φαίνεται ὁ γράψας ἔ-
χων εἰς τὸν χειρισμὸν τοῦ κονδυλοφόρου.
Δὲν συμβαίνει ὅμως τὸ αὐτὸ καὶ μὲ τὸ
δεύτερον τῶν ἔργων. Πρῶτον, εἶνε ἐκτε-
νέστερον πολὺ, τέλειον πράγματι μυθι-
στόρημα τὸν ὅγκον. Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου,
τιτοφορεῖται καὶ «ἀθηναϊκόν», ἀδέρφια
μου! Καὶ ἐννοεῖτε καθ' ὅλα τὴν σημα-
σίαν τῆς ἀξιώσεως, παρακαλῶ; Τὴν ἐν-
νόησεν ἄραγε καὶ αὐτὸς ὁ συγγραφεὺς;
Ἀθηναϊκὸν μυθιστόρημα, μυθιστόρημα δη-
λαδὴ κοινωνικόν, μυθιστόρημα ἠθογρα-
φικόν, μυθιστόρημα ἐπιβαλλόμενον νὰ
ἐκθέσῃ καὶ νὰ περιγράψῃ συμβάντα, εἰ-
κόνας, σκηνάς, τύπους τῆς ζωῆς τῶν συγ-
χρόνων Ἀθηνῶν, νὰ ζωγραφίσῃ ἐν ἡ πολ-
λὰ μέρη τῆς ὕψους αὐτῶν, νὰ χαρακτη-
ρίσῃ τὰ κατὰ τὸν βίον αὐτῶν ὑπὸ ταύτην
ἢ ὑπ' ἐκείνην τῶν ἐκφάνσεων αὐτοῦ. Τὸ
πρᾶγμα εἶνε σπουδαῖον. Ὁ μυθιστόρημα
αὐτὸ καθ' αὐτό, ἀλλὰ πρὸ πάντων κ' ἐ-
ξαιρετὸς τὸ ἠθογραφικόν, δὲν δύναται
νὰ παραχθῇ καὶ νὰ ἀκμάσῃ παρὰ εἰς κοι-
νωνίας-συμπαγεῖς καὶ προηγμένας, εἰς
πρωτογενεῖς καὶ ἀσυμπλήτους δὲν εἶνε
ἐκ τῶν φιλολογικῶν εἰδῶν ἅτινα εὐδοκι-
μοῦν οὔτε κἀν παράγονται. Τώρα, Ἑλλάς,
ἐλληνικὴ κοινωνία, ἐλληνικὸν πνεῦμα,
ἐλληνικὰ ἦθη, δὲν ἔπαυσαν ὑπάρχοντα
ποτέ, ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων μέχρι σή-
μερον, ἀκόμη καὶ ὅταν ἔπιττόσθον ὑπὸ
τῶν Ρωμαίων τὴν πυγμὴν, ἢ ἐκυλίστο
ἐντὸς τοῦ βυζαντινοῦ χάους, ἢ ἐφαίνον-
το καταδαρασθούμενα ὑπὸ τὴν θύελλαν
τῶν βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν, ἢ παρεσκεύα-
ζον ἐν τῇ σκιά τῆς τουρκικῆς δουλείας
τὴν δημιουργίαν τοῦ ἐλευθέρου μέλλον-
τος. Ἀλλ' ἡ ἐν ἐλευθερίᾳ αὐθιγὰ ἐξέλιξις
τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς ἐλληνικῆς κοινωνίας
ἐν τῇ συγχρόνῳ ἐποχῇ δὲν ἤρχισεν ἢ ἀπὸ
ἡμίσεως αἰῶνος, ἀσυμπαγὴς ἐστὶ καὶ ἀνω-
μαλοτάτη, οὔτε πολιτισμένη οὔτε βάρ-
βαρος, εὐρισκομένη εἰς τὸ μεταίχμιον τῆς
ἐν τῷ σκότει δημοουργίας τῆς χθὲς καὶ
τῆς ἐν πληρεῖ φωτὶ ἀναλάμψεως τῆς αὔ-
ριον, ἀσυμπλήρωτος καὶ κολοβομένη, μὲ
τὴν φυλὴν κατὰ τὸ ἥμισυ ἔτι ἀνεξάρτη-
τον καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ δούλῳ. Συγγρα-
φεὺς λοιπὸν ἐρχόμενος εἰς τὸ μέσον σή-
μερον μὲ τὴν ἀξίωσιν νὰ μᾶς προβάλλῃ
ἠθογραφικὰς εἰκόνας τῆς ἐποχῆς καὶ τῆς
κοινωνίας αὐτῆς πρέπει ἐξάπαντος νὰ ἐλ-
κύνῃ ὅλων μας τὴν σὺν τονον προσοχὴν, διότι
τίποτε ὀλιγώτερον δὲν εἶνε ὁ σκοπὸς του,
ἔστω καὶ ἀσυνειδήτως, ἢ νὰ μᾶς παρα-
στήσῃ διὰ τῆς εἰκονισμοῦ τοῦ παρόντος,
λεληθότως καὶ σιωπηλῶς, καὶ τοῦ παρελ-
θόντος ἅμα τὴν ἐργασίαν καὶ τὴν ζωὴν,
καὶ τοῦ μέλλοντος τὸ κρυπτόμενον μυ-
στήριον νὰ μᾶς ὑποδείξῃ. Προπάντων
δὲ «ἐν προσοχῇ ἡμῶν πρέπει νὰ ἐλ-
κύνῃ ὁ συγγραφεὺς οὗτος, ὅταν ὡς πεδίων
καὶ ἀντικείμενον τῆς ἐργασίας του ἐκλέ-
γῃ τὸ μᾶλλον χαρακτηριστικὸν σημεῖον

παντὸς ἔθνους καὶ πάσης κοινωνίας, τὴν
πρωτεύουσάν του. Τὴν πρωτεύουσάν τοῦ
συγχρόνου ἑλληνισμοῦ τὴν λοιπὴν νὰ
λαμβάνῃ ὡς ἀντικείμενον τῶν ἔργων του
ὁ κ. Ξενόπουλος. Ἄν δὲν τὰ ἐχαρακτή-
ριζεν ὡς ἠθογραφικὰ τῶν συγχρόνων Ἀ-
θηνῶν, δὲν θὰ ὠμιλοῦσαμεν διόλου δι' αὐ-
τά. Μυθιστορήματα ἀπλᾶ ἡμπορεῖ νὰ
γράψῃ ὅποιος θέλει. Ἀλλ' ὅταν ἔχη τοι-
αύτας ἀξιώσεις, ἐξ ἀνάγκης ἐπιβάλλεται
εἰς τὸ ἐνδιαφέρον καὶ εἰς τὴν ἐξέτασιν ἡ-
μῶν.

Ὑπάρχει ὅμως καὶ ἄλλος λόγος, ὅχι ὀλι-
γώτερον σπουδαῖος, ἢ νεότης τοῦ συγγρα-
φέως. Εἰς τὸν τόπον μας καὶ εἰς τὴν ἐποχὴν
μας, τὸ κοινὸν δὲν φαίνεται νὰ προσέχῃ
καὶ πόρα πολὺ εἰς τοὺς νέους. Ἐγκαλᾷ,
καὶ εἰς τί προσέχει! Κ' ἐν τούτοις, εἰς τὰς
νεοπαγεῖς ἀκριτῶς χώρας, εἰς τὰς ἀρτι-
στάτους κοινωνίας, ὅλη ἡ προσοχὴ ἐπρε-
πεν εἰς αὐτοὺς νὰ δίδεται. Ἀπὸ πάντα
νέον λαόν, ὅστις τόρα ἀνοίγει τὰ θυμὰτά
του εἰς τὸ φῶς τοῦ πολιτισμοῦ, (καὶ εἰς
αὐτὴν τὴν θέσιν παρ' ὅλην τὴν ἀρχαιότη-
τα τῆς φυλῆς μας εὐρισκόμεθα), ὁ κόσμος
περιμένει νὰ ἰδῇ καὶ νὰ ἀκούσῃ νέα
πράγματα. Τὰ νέα πράγματα λοιπὸν αὐ-
τά, οἱ νέοι τοῦ τόπου αὐτοῦ θὰ τὰ εἰ-
ποῦν. Τὸ μυστήριον τῆς τελείας πολι-
τικῆς δημοουργίας καὶ ἀποκαταστάσε-
ως τοῦ νεωτέρου ἑλληνισμοῦ εἰς τὴν μι-
κρὰν κεφαλὴν κανενὸς βρέφους ὅπερ γεν-
νᾶται τὴν στιγμὴν αὐτὴν ὑπὸ τὴν σκιάν
τῆς Ἀκροπόλεως ἢ ἐντὸς τῶν δαδῶν τῆς
Ἀκαρνανίας μεταξὺ τῶν ἀπορρώγων βρά-
χων τῆς Μάνης εὐρίσκεται κρυμμένον.
Τῆς κοινωνικῆς ἡμῶν ζωῆς ἡ ὁριστικὴ
ῥησις πρὸς τὴν ὁδὸν ἣν μέλλει νὰ λάβῃ
εἰς τοὺς τρυφεροὺς βραχίονας τῶν παιδα-
ριῶν ἅτινα ἐξέρχονται θορυβοῦντα κατὰ
τὴν ὥραν τῆς δεξιᾶς ἀπὸ τὰ σχολεῖα τοῦ
Πειραιῶς ἢ τῆς Κερκύρας ἢ τῶν Πατρῶν
ἢ τῆς Ζακύνθου ἀπέκειται. Καὶ τὴν πρῶ-
την λέξιν ἣν θὰ εἰπῇ πρὸς τὴν ἀνθρωπό-
τητα τὸ ἀναγεννώμενον νέον ἑλληνικὸν
πνεῦμα τὰ μόλις ψελλίζοντα κατὰ τὴν
ὥραν αὐτὴν χεῖρ ἢν ἀρθρώσουν. Ἰδιαι-
τέρως, κάθε βιβλίον νέου συγγραφέως, δι' ἡ-
μᾶς οἱ ὅποιοι πολιτικῶς καὶ κοινωνικῶς
ἠρχίσασιν ἴσως κάπως νὰ ζῶμεν, πνευμα-
τικῶς ὁμῶς μόλις τόρα δοκιμάζομεν, ἔπρεπε
νὰ προκαλῇ γενικὴν συγκίνησιν. Διαση-
μώτατος ξένος συγγραφεὺς, νὰ τί λέγει
διὰ τὰ βιβλία τῶν νέων: «Κάθε βιβλίον
νέου ἀνθρώπου εἶνε καὶ μία παρθενία. Ἐ-
γώ, σχεδὸν πάντοτε, πρὶν κόψω τὰ φύλλα,
καταλαμβάνομαι ἀπὸ τὴν συγκίνησιν τοῦ
ἀγνώστου. Ἡ ἐντύπωσις ἣν μοῦ προξενεῖ
εἶνε ἀνάλογος μ' ἐκείνην τοῦ αἰσθανόμε-
θα πολλάκις εἰς τὸν ὁρόμον, ὅταν βλέπω-
μεν νὰ περνᾷ ἑξαφ' ἀπ' ἐμπρός μας καμμία
σκεπασμένη διαβάτις. Δὲν γνωρίζεις ποῖα
εἶνε, δὲν ἐπρόφθασες νὰ διακρίνῃς τὸ
πρόσωπόν της, δὲν ἤξεύρεις ἂν εἶνε εὐ-
μορφὴ ἢ ὀσχημὴ. Καὶ ἐντούτοις ἡ καρδιά
σου πάλλει, ἡ διάφασίς της σ' ἐσυγκίνη-
σε, τὴν ἀκολουθεῖς. Ἀχ καὶ νὰ ἦτον ἐκεῖ-
νη ποῦ περιμένεις! Ἀχ καὶ μέγα εἰς τὸν
τόμον αὐτὸν νὰ ἀντιχοῦσεν ἡ πρώτη
κραυγὴ ἐνὸς μεγάλου ταλάντου! Ἡ πε-
ρισσότερες φορές, ἢ διαβάτις δὲν εἶνε βέ-

βαια παρά καμμία άσχημομοῦρα καὶ τὸ βιβλίον παρά κανέν έκτρωμα. Ἀδιάφορον! Δέν έχασες τίποτε. Διὰ μίαν στιγμήν, έχες τήν ήδονήν τῆς έλπίδος! Ἐννοεῖται, μεθ' όσα είπαμεν, εύκόλως, ότι δι' ήμās ή παρθενία αὐτή, ή συγκίνησις τοῦ άγνώστου, τὸ θέλητρον τῆς έλπίδος, πρέπει νά εἶνε έκατονταπλάσια.

Δυστυχώς, τὸ βιβλίον τοῦ κ. Ξενοπούλου, εἶνε από τήν τάξιν τῶν άσχήμων γυναικῶν. Ὁ συγγραφεὺς ή δέν εκάταλαβε τήν υπόσχεσιν ήν διὰ τοῦ χαρακτηριζομένου τοῦ έργου του έδιδεν εἰς τοὺς άναγνώστας του, ή ήθέλησε νά τοὺς γελάσῃ. Ἐπειδὴ τὸν γνωρίζομεν, κ' έπειδὴ τὸν θεωροῦμεν τίμιον νέον, παραδεχόμεθα τὸ πρόωτον. Τὸ μυθιστόρημα αὐτοῦ ήμπορεῖ νά εἶνε παρισινόν, διεννέζικον, ρωσσικόν, ιταλικόν ή αμερικάνικον, ισπανικόν, κινεζικόν ή άθιγγανικόν, άλλ' άθηναϊκόν βέβαια δέν εἶνε. ήμπορεῖ νά περιγράψῃ ήθη τῆς Ζακύνθου, τῆς Κεφαλληνίας, τῆς Κερκύρας, τοῦ Λυών, τοῦ Μάντζεδτερ, τοῦ Περού ή τῆς Σουμάτρας, άλλὰ τῆς πρωτεύουσῆς τῆς Ἑλλάδος βέβαια ποτέ. ήμπορεῖ νά εἶνε μυθιστόρημα διασκεδαστικόν, τερπνόν ή άλλως περιέργον, νά ήτον ἴσως κατάλληλον ως επιφυλλίς έφημερίδος, νά μὴν φαίνεται γραμμένον από άνθρωπον άγράφματον, νά τιμᾷ τήν φαντασίαν, τήν εύαισθησίαν ή τήν χρηστοήθειαν τοῦ γράφοντος, νά δύναται ν' άναγνωσθῇ καὶ νά εύχαριστήσῃ πολλάς άναγνώστῶν τάξεις, άλλὰ φιλολογικόν έργον δέν εἶνε. Ὁ κ. Ξενοπούλος ως τοιοῦτον τὸ έγραψε καὶ ως τοιοῦτο θά επεθύμει νά εκληθῇ. Ἀλλά μ' όλαν τήν διάθεσιν ήν θά είχαμεν νά τὸν εύχαριστήσωμεν, ή επιθυμία του αὕτη κρινομένη εν σχέσει πρὸς τὰ μέσα, ἅτινα μετεχειρίσθη πρὸς επίτευξίν της, τὸν δεικνύει φιλολογικῶς άστοιχείωτον. Αὐτό, ἄς μὴν τὸ εκλάβῃ ως ὕδριν ή κατάκρισιν ὁ νεαρός λόγιος. Ἀστοιχείωτοι είμεθα ὅλοι, είτε γράφοντες, είτε πολιτευόμενοι, είτε επιστήμονες, είτε άλλως ὁπωσδήποτε δρῶντες σήμερον εν Ἑλλάδι υπό πᾶσαν εποσιν. Ἀστοιχείωτοι πνευματικῶς, άστοιχείωτοι ήθικῶς, άστοιχείωτοι ψυχικῶς, άστοιχείωτοι κοινωνικῶς. Ὁ νέος έλλην, ὁ εισερχόμενος σήμερον εἰς τήν ζωήν, εισέρχεται ἀπαράλλακτα ὁπωσδήποτε νεογέννητον γατὶ ή τὸ ἀρτίτοκον κουτάδι. Οἱ γονεῖς του τὸν γεννοῦν διὰ νά τὸν γεννήσουν, ὁμοίως ὁπως οἱ σκύλοι ή οἱ αἰλουροι. Καὶ εκπληροῦν ὁμοίως, επίσης εύδυνειδῆτως, ὅλα τὰ φυσιολογικά των πρὸς αὐτὸν καθήκοντα. Ἀλλ' αν τοὺς έλεγε τυχόν κανεὶς ότι εκτός αὐτῶν έχουν καὶ άλλὰ, πολὺ θά τοὺς εξέπληττε βεβαίως. Ἀπὸ τήν οἰκογένειαν λοιπὸν δέν έχει νά περιμένη καμμίαν προπαρασκευήν διὰ τίποτε ἀπολύτως. Τὰ σχολεία εἰς τὰ ὁποῖα αρχίζει νά φοιτᾷ, εἰς τὸν στρεβλῶνουν καὶ τὸ πνεῦμα του καὶ τήν ψυχὴν του καὶ τὸ σῶμα του καὶ τὸν χαρακτῆρα του, δέν τὸν παρασκευάζουν βέβαια καὶ αὐτὰ διὰ τίποτε άλλο ή τὸ πολὺ-πολὺ νά γίνῃ φοιτητής. Τὸ πανεπιστήμιον, αν υπάγῃ εἰς αὐτό, καὶ εννενήντα ἐπὶ τοῖς εκατὸν θά πάγῃ, δέν τὸν παρασκευάζει παρά διὰ νά γίνῃ δικηγόρος, ιατρός ή δάσκαλος, ὕψ'

ήν έννοιαν έννοήσαν αἱ ἐπιστήμαι αὐταὶ εἰς τὸν τόπον μας, ἀπλᾶ τοῦτέστι καὶ χυδαῖα βιοποριστικά επαγγέλματα. Καὶ ή κοινωνία, όταν θά έβγῃ εἰς αὐτήν, άμόρφωτος καὶ αὐτὴ καὶ ακατάριστος καὶ άνεργάτιστος έντελως, ως μόνον καθήκον της νομίζει ν' αρχίσῃ νά τὸν κυλῇ εἰς τὰ θολὰ της κύματα, φοῦσκαν κενήν, μηδενικὸν μεταξύ μηδενικῶν, χάος έντός χάους. Κανεὶς καὶ τίποτε δέν τὸν ἐδίδαξε νά βλέπῃ, κανεὶς καὶ τίποτε δέν τὸν ἐδίδαξε ν' ἀκούῃ, κανεὶς καὶ τίποτε νά σκέπτεται, τίποτε καὶ κανεὶς νά έννοῇ, κανεὶς καὶ τίποτε νά ενεργῇ, τίποτε καὶ κανεὶς νά εργάζεται, κανεὶς καὶ τίποτε νά ὑπάρχῃ ως άνθρωπος εν γένει. Τόρα, αν έχῃ ἰδιοφυῖαν τινά, αν ή ἀργίλλος από τήν ὁποίαν εἶνε δέν εἶνε πολὺ κοινή, αν ή φύσις τὸν ἐπροίκισε με κάποιαν πρωτοτυπίαν χαρακτῆρος, με κάποιαν δύναμιν πνεύματος, με κάποιαν ἰσχὺν ψυχῆς, με συστατικά τινὰ ὑπεροχῆς οἰασθῆποτε, αρχίζει μόνος του νά βλέπῃ, ν' ἀκούῃ, νά σκέπτεται, νά έννοῇ, νά διδάσκεται, νά μελετᾷ, νά κινῆται, αρχίζει μόνος του νά συμπληρόνῃ τήν ἀτελεστάτην ὑπαρξίν του, αρχίζει άναμιννόμενος εἰς τήν ζωήν νά προσπαθῇ νά μάθῃ ἐξ αὐτῆς—αντὶ πόσου καιροῦ ἴσως χαμένου, αντὶ πόσων πολλάκις ἀλγυδόνων!—ὅ,τι έπρεπε νά ήξερῇ σχεδὸν προτοῦ εἰδῇ εἰς αὐτήν καὶ ὅ,τι δέν έμαθεν, αρχίζει νά προσπαθῇ ἀφ' έαυτοῦ νά γίνῃ άνθρωπος πλήρης καὶ μὴν άπομεινῇ δίπουν άπτερον ὁπως εγεννήθη. Ἀν δέν τὰ έχῃ τὰ φυσικά αὐτὰ συστατικά, αἰωνία του ή μνήμη! Κλαῖτε τον καὶ από ζωντανόν! Εἴτε ὑπάρχει εἴτε δέν ὑπάρχει, εἶνε τὸ αὐτό. Ὑποθέτομεν ότι καὶ ὁ κ. Ξενοπούλος, ως νέος έλλην καὶ αὐτός, εκτός τῶν άσημάντων ατομικῶν διαφορῶν, αὐτὴν τήν προπαρασκευήν έλαβε διὰ νά ζήσῃ, διὰ νά ὑπάρξῃ, διὰ νά εργασθῇ, διὰ νά γράψῃ, ὑπ' αὐτοὺς τοὺς ὁρους θά παρήχθῃ. Καὶ εκ γεννήσεως καὶ ἐξ άγωγῆς, θά ήτον προωρισμένος πιθανῶτα διὰ νά γενῇ φοιτητής, δικηγόρος, ιατρός, ὑπάλληλος. Ἀλλ' εκτός αὐτοῦ, έσχε τήν τύχην ή τήν άτυχίαν νά προικισθῇ από τήν φύσιν καὶ με κάποιαν ἰδιαιτέραν κλίσιν πρὸς τὰ γράμματα. Καὶ ήθέλησε νά γενῇ διηγηματογράφος καὶ μυθιστοριογράφος. Ἀλλ' έπειδὴ ή προπαρασκευή του δέν τὸν προώριζε παρά διὰ δικηγόρον, ιατρὸν ή ὑπάλληλον, καὶ έπειδὴ φιλολογία ὑπὸ τήν καθαυτὴ έννοιαν τῆς λέξεως δέν ήμπορεῖ νά θεωρηθῇ ότι ὑπάρχει παρ' ήμῖν ἀκόμη άλλὰ τόρα ἀκριβῶς πρόκειται νά δημιουργηθῇ, καὶ έπειδὴ ή πᾶστα από τήν ὁποίαν εἶνε πλάσμενος δέν φαίνεται καὶ τόσον ἰσχυρά, φυσικῶτατον ήτο, αρχίδας νά γράψῃ, εἰς τὰ πρῶτα του βήματα νά κάμῃ ἀπλούστατα έργον νεαροῦ πιθήκου.

Διότι έργον πιθήκου ἀκριβῶς εἶνε τὸ έργον ὁποῦ κάμνει. Τὰ δύο μυθιστορήματα ἅτινα έγραψεν ως τόρα, ως καὶ τὸ διήγημα αὐτοῦ, ήμποροῦσαν νά μὴ γραφῶν καὶ διόλου, χωρὶς οὔτε ή γεννημένη νεοελληνική φιλολογία οὔτε αὐτός νά χάσουν τίποτε. Ἡ συγγραφή αὐτῶν δύο προσόντα τοῦ γρά-

ψαντος δεικνύει: πρῶτον, έρωτα πρὸς τήν φιλολογίαν, καὶ δεύτερον, εργατικότητα πολλήν. Καὶ τὰ δύο αὐτὰ σπουδαιότατα βεβαίως. Ἀλλ' εκτός αὐτῶν, εν γένει, τίποτε περισσότερον. Ὁ κ. Ξενοπούλος κάπου φαίνεται ήκουσεν ότι εἰς κάποιον μέρος τῆς γῆς, πιθανῶτα ἰδίως εν Γαλλίᾳ, γράφονται μυθιστορήματα καὶ διηγήματα. Ὅτι τὰ μυθιστορήματα καὶ τὰ διηγήματα αὐτά, άλλοτε μὲν ήσαν ως επιτομειστον ἀπλᾶ φανταστικά ἐπινοήματα, κατασκευάσματα ὀνειρώδη, έκτροπα, ἀπίθανα καὶ ἀδόσιμα, άναζητοῦντα συνήθως τήν ὑπόστασιν αὐτῶν εἰς τὰς χώρας τοῦ ἀνυπάρχοντος καὶ χρησιμεύοντα πρὸς διασκέδασιν μόνον καὶ τέρψιν ή συγκίνησιν οἰανδήποτε τῶν άναγινωσκόντων, από καιροῦ τινος ὁμως ὁ τύπος αὐτῶν μετεβλήθη οὐσιωδῶς καὶ ὁ σκοπὸς ἀνυψώθη καὶ πύρυνθη μεγάλως, εκτός δὲ τῶν φανταστικῶν καὶ ἀδόσιμων, ήρχισαν γράφόμενα καὶ άλλὰ, έντελῶς διάφορα, περιβληθέντα μορφῇν μᾶλλον κοινωνικῶν μελετῶν, ψυχολογικῶν ἀναλύσεων, σπουδῶν τῶν ποικίλων εκφάνσεων τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, ήθογραφικῶν έρευνῶν λαῶν, χωρῶν, πόλεων, τάξεων ή καὶ ατόμων ἀπλῶς, ἀποπειρῶν εξεταστικῶν τοῦ φυσικο-λογικοῦ, πνευματικοῦ, ψυχικοῦ ή βιωτικοῦ κόσμου τοῦ ἀνθρώπου, κλπ. Ὅτι ή τοιαύτη ἀντίληψις αὐτοῦ καὶ ή κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον εργασία εκράτησε κατὰ τὸ δεύτερον ήμισυ ἰδίως τοῦ αἰῶνος τούτου, εξέτεινε δὲ κ' εγενέκευσε τὸ μυθιστόρημα, καταστήσασα αὐτὸ παράδοξον εἶδος φιλολογικόν, έχον τόσῃν ή κατὰ τοὺς ἀκροὺς ὑπερμάχους του καὶ ὀλιγωτέραν ἴσως σχέσιν πρὸς τήν ποίησιν, ὅσον πρὸς τήν κοινωνιολογίαν, τήν φυσιολογίαν, τήν ψυχολογίαν, τήν ιατρικὴν καὶ αὐτὴν ἐπι τῇ χημείᾳ. Ὅτι κάπου ὑπάρχει κάποιος Ζολά, (ὅστις, nota bene, διότι τοὺς προηγηθέντας αὐτοῦ δέν φαίνεται νά τοὺς έχῃ ἀκουστά ὁ κ. Ξενοπούλος, δέν εἶνε καθά κηρύττει αὐτός ὁ ἴδιος ὁ έφευρετής καὶ ἴσως οὔτε ὁ επιφανέστερος ἀντιπρόσωπος τοῦ εἶδους άλλὰ κυρίως ὁ τολμηρότερος σημαιοφόρος του), γράφων τοιαῦτα, τὰ περιεργότερα καὶ θορυβώδεστερα, βαδίζων δ' αὐτὰ ἐπὶ διαφόρων θεωριῶν. Ὅτι κάπου ὑπάρχει κάποιος Δωδέ, ὅστις ἐπιγράφει τὰ μυθιστορήματά του «Παρισινὰ ήθη». Θά ἐδιάβασε φαίνεται καὶ κανένα ἀπ' αὐτὰ καὶ θά είδε πουθενά τὰς θεωρίας των. Καὶ χωρὶς νά εξετάσῃ σαφῶς ποῖον λόγον έχουν γράφόμενα, χωρὶς νά έννοήσῃ ἀκριβῶς ποῖος εἶνε ὁ σκοπὸς των, χωρὶς νά μελετήσῃ τὰ κατ' αὐτὰ ὄχι ἐλαφρῶς καὶ επιπολαιῶς, χωρὶς νά σκεθῇ αν ήμποροῦν νά μεταψευθεθῶν εἰς πάντα τόπον καὶ πῶς πρέπει καὶ δύναται νά γίνῃ τοῦτο, χωρὶς νά χωνεύσῃ τὰς θεωρίας των καὶ χωρὶς ν' ἀντιληθῇ κατὰ βάθος τὸ πνεῦμα των, τοῦ ήλθεν ή ιδέα ν' αρχίσῃ νά γράψῃ καὶ αὐτὸς τοιαῦτα. Ἐπόμενον λοιπὸν ήτο νά παραγάγῃ τερατουργήματα παιδικῆς μιμήσεως, νηπιώδους ἀτελείας, εκπληττούσης άσυναρτησίας καὶ ἀλογίας, εξεγειρούσης ἀκρισίας καὶ ἀμαθείας.

(Ἔπεται συνέχεια.)

ΜΙΧΑΗΛ ΜΗΤΣΑΚΗΣ